

پەيوەندىيا دناقبەرا شيانا فۆنۆلۆژىيى و نمرا وانا كيشناسىيى يا فيرخوازين پشكا زمانى كوردى ل زانكۆيا زاخو

عبدالسلام نجم الدين عبدالله، حسين عثمان عبدالرحمن و ديار عبدالكريم سعيد
پشكا زمان و ئەدەبى كوردى، فاكولتيا زانستين مرۆفابەت، زانكۆيا زاخو، هەريما كوردستانى – عىراق.
(رەزەمەندىيا بەلافكرنى: 12 تەباخ 2015)

پۆختە:

ئەفۇ كۆلینە پىكولى دكەت كارىگەرى و پەيوەندىيا دناقبەرا شيان و ئاگەهيا فۆنۆلۆژىيى لگەل نمرا وانا كيشناسىيى، ل دەفۇ فيرخوازين پۆلا دووى ل پشكا زمانى كوردى – زانكۆيا زاخو نيشانبدەت. ئە كۆلین ژ دوو گریمانين سەرەكى و سى گریمانين لاوهكى پىكەدەيت. لدويف گریمانان ئىكى دناقبەرا نمرا شيانا فۆنۆلۆژىيى و نمرا كيشناسىيىدا پەيوەندىيە كا راستەخۆ هەيه. لدويف گریمانان دووى كارىگەرىيا شيانا فۆنۆلۆژىيى لسەر بابەتئى كيشناسىيى هەيه. ژ فى گریمانى ژى سى گریمانين ديين لاوهكى پەيدا دبن، بقى رەنگى كو كارىگەرىيا رەهەندين (پۆلینكرنى)، (دەستكارىكرنى) و (لینكدانى) لسەر بابەتئى كيشناسىيى هەيه. پشتى داتا برىكا بەرنامى (spss) هاتینە شروڤە كرن، سەرجهم گریمانە هاتنە پەسەند كرن و ديار بوو كو پەيوەندى و كارىگەرىيا نمرا شيانا فۆنۆلۆژىيى لسەر نمرا كيشناسىيى هەيه. ل ناڤ رەهەندان ژى، رەهەندى (دەستكارىكرنى) ل پلا ئىكى يا كارىگەرىيى دەيت، ئەفۇ ژى جەخت لسەر هەبوونا فى پەيوەندى و كارىگەرىيى دكەت.

پيشەكى:

خواندى كرينە و پىكولا نياسينا فى چاپۆكىيى
كرينە. وان بزاڤ كرىيە ئاستەنگين دكەفنه د رىكا
پرؤسا خواندىندا دەستنيشانبكەن.

1. نافونيشانى ئە كۆلینى:

ئەفۇ ئە كۆلینە لژير نافونيشانى (پەيوەندىيا
دناقبەرا شيانا فۆنۆلۆژىيى و نمرا وانا كيشناسىيى يا
فيرخوازين پشكا زمانى كوردى ل زانكۆ زاخو)،
پىكولى دكەت پەيوەندىيا دناقبەرا شيان و ئاگەهيا
فۆنۆلۆژىيى لگەل نمرا وانا كيشناسىيى نيشانبدەت.
2. گرنگيا ئە كۆلینى:

پرؤسا فيركرنى بو هندی كو يا سەرکەفتى
بیت پىدفتى ب هەبوونا كۆمە كا شيانين بەروەخت
هەيه. هنگاقتن د فان شياناندا كارتىكرنا نەرىنى ل
پرؤسا فيركرنى دكەت. مۆدىلا گوهورينا
فۆنۆلۆژىيى كو ب مۆدىلە كا گرنگ د بيافتى
خواندن و هنگاقتين خواندى دەيتە هژمارتن،
دشيت شيانا فۆنۆلۆژىيى ل دەفۇ فيرخوازين بىقيت.
ب هەقبەركرنا نمرا شيانا فۆنۆلۆژىيى و نمرا وانا
كيشناسىيى دشين پەيوەندىيا دناقبەرا هەر دوو

گەلەك شارەزاين بتايبەتى زمانقان، دەروونناس
و تايبەتمەندين بيافتى پەروەردە و فيركرنى ژ
گەلەك ئالينفە باسى هنگاقتنا ئاخفتن، زمان و

5. سنووری ڤه کۆلینی

په‌یوه‌ندییا د ناهه‌را شیانا فۆنۆلۆژی و نمرا وانا کیشناسیی یا فیرخوایین پۆلا دووی ل پشکا زمانی کوردی - زانکویا زاخو هاتییه وهرگرتن.

6. ناهه‌رۆکا ڤه کۆلینی:

ئه‌ڤ ڤه کۆلینه ژ پیشه‌کی و دوو پشکان پیکدهیت. د پشکا ئیکیدا باسی چارچووقی تیوری هاتییه‌کرن (مۆدیلا گوهورینا فۆنۆلۆژی، شیانا زمانغانی و شیانا فۆنۆلۆژی، شیانا فۆنۆلۆژی، وهرارا شیانا فۆنۆلۆژی، تاقیکرنا شیانا فۆنۆلۆژی). د پشکا دوویدا نمزین فیرخوایین ل ههر دوو تاقیکرنا بریکا به‌رنامی (SPSS) هاتییه‌شروڤه‌کرن.

پشکا ئیکی

چارچووقی تیوری ڤه کۆلینی

گه‌له‌ك شاره‌زایان بتاییه‌تی زمانغان، ده‌رووناس و تاییه‌تمه‌ندین بیافی په‌روه‌رده و فیرکرنی ژ گه‌له‌ك ئالینقه باسی هنگاڤتئا ناخفتن، زمان و خواندنن کرینه و پیکولا نیاسینا فی چاپۆکیی کرینه. وان پیکولکرییه ناسته‌نگین دکه‌ڤنه د ریکا پرۆسا خواندنیدا ده‌ستیشانبکه‌ن. چونکی پرۆسا فیرکرنی پیدقی ب هه‌بوونا کومه‌کا شیانین به‌روه‌خت مینا (هه‌بوونا په‌یفین ناهه‌کی، خواندنا ده‌نگی، بیردانکا ماوه کورت بۆ که‌ره‌ستین ده‌نگی، کۆدڤه‌کرن، لیکدانا هیمایان، نیاسین و

ئالیاندا نیشانده‌ین و چاره‌سه‌رییا هنگاڤتئا (ناخفتن، زمان و خواندن)ی لده‌ڤ فیرخوای بکه‌ین.

3. گرمانا ڤه کۆلینی:

ب شیوه‌یه‌کی گشتی ڤه کۆلین لسه‌ر بنه‌مای گریمانین ژیری هاتییه‌ئه‌نجامدان:

1- د ناهه‌را نمرا شیانا فۆنۆلۆژی و نمرا کیشناسییدا په‌یوه‌ندییه‌کا راسته‌خۆ هه‌یه، واته‌ئه‌گه‌ر فیرخوایین ل شیانا فۆنۆلۆژیی نمزیه‌کا باش به‌ینیت ئه‌ڤه‌ل وانا کیشناسیی ژی دی نمزیه‌کا باش هینیت.

2- کاریگه‌رییا شیانا فۆنۆلۆژیی لسه‌ر بابته‌ی کیشناسیی هه‌یه.

2-1- کاریگه‌رییا ره‌ه‌ندی پۆلینکرنی لسه‌ر بابته‌ی کیشناسیی هه‌یه.

2-2- کاریگه‌رییا ره‌ه‌ندی ده‌ستکاریکرنی لسه‌ر بابته‌ی کیشناسیی هه‌یه.

2-3- کاریگه‌رییا ره‌ه‌ندی لیکدانی لسه‌ر بابته‌ی کیشناسیی هه‌یه.

4. ریازا ڤه کۆلینی

ڤه کۆلین ل شیوی ناماری هاتییه‌ئه‌نجامدان. بقی ره‌نگی کو لده‌ستپیکیی شیانا فۆنۆلۆژیی لده‌ڤ فیرخوایین پۆلا دووی بریکا تاقیکرنا کی هاتییه‌پیشان و پاشی شیانا وان ل وانا کیشناسیی هاتییه‌پیشان، ل داوی داتا بریکا به‌رنامی (SPSS) هاتییه‌شروڤه‌کرن.

شرۆڤە کرنی بۆ ئەلفابیی بکەت و پەیفان ژیک جودا بکەت.⁶

لەوێرا بۆ چارەسەر کرنا گەلەك ئاریشین پڕۆسا خواندنی، گرنگی ب قی مۆدیلا گوهورینا فۆنۆلۆژی هاتییه دان. لقییری رهههندی چاپۆکییا شیانا فۆنۆلۆژی ژ هەر دوو رهههندیی دی پتر گرنگی پیهاتییه دان و شارەزایی قی بیافی پیکولا چارەسەرییا شیانی فۆنۆلۆژیی مینا شیانا کەرتکرنی، لیکنانی، ژیری، جهگهورینی، فه گوهازتی و دەستیشانکرنی ددەن.⁷

شیانا زمانی و شیانا فۆنۆلۆژی

1- شیانا زمانی - language Awareness

شیانا زمانی بریتییه ژ زانی و ئاگەهدار بوون ژ پیکهاتا زمانی. زمانی چەندی ناست هەنە و هەر ناسته کی پیکهاتا خو ههیه.⁸ زمان ژ سی ناستین سەرەکیین (دەنگی، ریژمانی و واتایی) پیکههیت. هەر ناسته ک ژی ژ دوو پیکهینان پیکههیت، ناستی دەنگی ژ پیکهین (فونەتیک و فۆنۆلۆژی)، ناستی ریژمانی ژ پیکهین (مۆرفۆلۆژی و سینتاکسی) و ناستی واتایی ژی ژ پیکهین (سیمانتیک و پراگماتیک) پیکهاتینه.

لی ئەقە ب وی واتایی نینه کو ئاخفتنکەر ئاگەهداری هه موو یاسایی ریژمانی بیت و فان ئاستان و پیکهاتین وان ب تهواوی بزانی، به لکو مەبهست بی ئەقەیه کو گوتنا ریژمانی ژ یا نهریژمانی جودا بکەت و خو ژ ئاخفتنا نهریژمانی دوور بکەت.⁹ ناست و پیکهاتین زمانی و

بکارهینان، زانییا یاسایی زالی بسەر رینقیسی... هتد) ههیه.¹

مۆدیلا گوهورینا فۆنۆلۆژی - phonological processing model
مۆدیلا گوهورینا فۆنۆلۆژی، ب مۆدیله کا گرنگی دیافی خواندن و هنگافتین خواندنی دهیته هژمارتن.² دیته ئەگەری کۆمه کا پڕۆسهیی مینا (تیگههستن، کۆمکرن، گوهورین و دەستکاری کرنا دەنگان).³

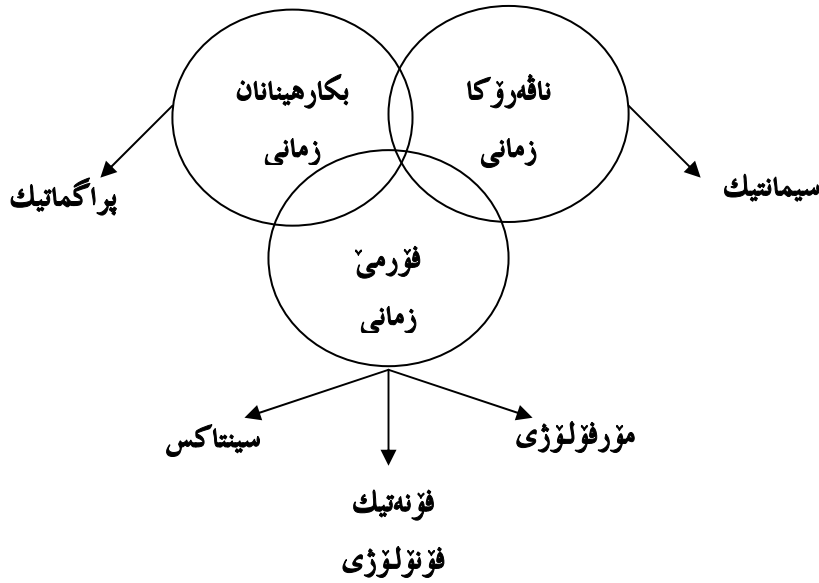
مۆدیلا گوهورینا فۆنۆلۆژی ژ سی رهههندان پیکههیت، و هەر ئیک ژ وانژی ژی چەندیی ژیر رهههندیی دی پیکهاتییه. ئەق رهههنده بریتینه ژ:

1- چاپۆکییا شیانا فۆنۆلۆژی - phonological Awareness
دەستیشانکرنا پەیفان زمانی بریکا تیگههشتنا پارچین دەنگی بچووکتین فان پەیفان مینا برگه، قافییه (گوپیتک) و فونیمی.⁴

2- نافلیانا بلەز و ئوتوماتیک - rapid automatized naming
هاریکاریا خوینەری دکەت کو هیما و فونیمان د بێردانکا خویا دریز ماوه دا دەستیشانکەت و بقی رهنگی بگهههه ناخی دروستی پیتان، وینه، ژماره و پەیفان.⁵

3- بێردانکا چالاکا ئاخفتنی - verbal working memory
کو تایهتەندیی فۆنۆلۆژیی ئاخفتنی و نقیسینی ب شیوی ماوه کورت، هەلدگریت و بقی رهنگی خوینەر دشیت

په‌یوه‌ندییا دناڅبه‌را واندا بقی ره‌نگی ده‌یتته ده‌ستیشان‌کرن¹⁰:

هیلکارییا ژماره (1)

شیانا فۆنۆلۆژی بریتیه ژ شیانا خواندن و کارکرن لگه‌ل که‌ره‌ستین بچوو‌کین په‌یقی و شیانا ده‌ستکاریکرن ده‌نگین ناخفتنی د ناڅ په‌یقاندا.¹³ هه‌روه‌سان بریتیه ژ زانین و ناگه‌هدار بوون ژ پیکه‌اتا ده‌نگی، فۆنیمی و برگه‌ییا په‌یقان، واته بزانیته په‌یف ژ چه‌ند برگان پیکه‌اتییه و ئیکه‌م ده‌نگی وی کیزکه. ئەڤ زانینه دبیته ئە‌گه‌ر کو‌ئو په‌یوه‌ندیی بکته دناڅبه‌را په‌یقین نفیسکی و شیوی بلیتکرنا واندا.

(لانس - Dee M. Lance) شیانا فۆنۆلۆژی ب (ژ شیانا گوهورینا که‌ره‌ستین ناخفتنی).¹⁴ و (گاسوامی و بریانت - Goswami & Bryant) وی ب (زانینا ده‌نگان، ژیکفارتن و جوداکرنا ده‌نگان)¹⁵ بناڅ دکهن.

2- شیانا فۆنۆلۆژی - phonological Awareness

فۆنۆلۆژی ب کریارا سالو‌خدانا سیسته‌م و مۆدی‌لین ناخفتنی د زمانی دیارکریدا رادبیت و پتر باسی ئالییی هۆشییی ده‌نگان دکته و دبیته ئە‌گه‌ری ژیکجوداکرن و نیاسین و به‌ره‌مه‌هینانا وان ژ پیخه‌مه‌ت دروستکرنا په‌یقان.

شیانا فۆنۆلۆژی - phonological Awareness بریتیه ژ شیانا گوهورینا که‌ره‌ستین ناخفتنی. هه‌ر وه‌سان ئە‌و ب زانین و ناگه‌هدار بوون ژ ده‌نگین زمانی ژى هاتییه پیناسه کرن.¹¹ یانژی ده‌یتته گوتن (چه‌مکی شیانا فۆنۆلۆژی بریتیه ژ شیانا تیگه‌هشتن و ده‌ستکاریکرن ده‌نگین پیکه‌ینه‌رین په‌یقا بلیتکری، ئە‌و ژى بریکا په‌که‌یه‌کا فۆنیمییا دیارکری یان بریکا په‌یقان یان بریکا برگان)¹²

زانینا دەنگان بریتییە ژ زانین و تیگەهەشتنا پیکهاتا دەنگیا پەیفین زمانی و شرۆفە کرنا فی پیکهاتی بۆ یە کەیین دەنگیین بچووکتز وەکی (برگە و فونیمان). ئەو شیانە ژێ بریکا کەرتکران ب سەر برگە و فونیمین پیکهینەرین وی و هەقەر کرنا پیکهاتا دەنگیا پەیفان، بریکا جودا کرنا دەنگی ئیکی یان دوامهیی ژ پەیفی و لیكدانا برگە و فونیمان بۆ دروستکرنا پەیفان دیار دیت.¹⁶

کەواتە شیانا فونۆلۆژی بریتییە ژ هەموو وان ریکان بین زارۆک بریکا وان زمانی بۆ پیکهینەرین بچووکتزین وی یان بۆ پیکهینەرین دەنگیین بچووکتز کەرت دکەت و هەلسوکەوتی لگەل دکەت، کەواتە شیانا فونۆلۆژی ژ دوو ئالیان پیکهاتییە، یا ئیکی ئەقەیه بزانیەت کو هەموو پەیفەک ژ دەنگان پیکهاتییە و یا دوویی کەرتکرنا قان پەیفانە بۆ سەر دەنگین پیکهینەرین وی و هەلسوکەوت کرنا لگەل وان دەنگان.¹⁷

شیانا فونۆلۆژی شیانە کا زمانقانییا سەرەکییە کو کاریگەرییە کا راستەخۆ ل سەر فیربوون و خوینەواریی هەیه. هەندەک چاپوکیین شیانا

فونۆلۆژی مینا (ژیکجودا کرنا فونیمان و جەگوهورینا وان) کاریگەری ل سەر پشبینیکرنی هەیه، واتە دەمی فیرخواز د فی شیانیدا نمرەیه کا باش نەهینیت، ئەقە د خویندەوارییدا (خواندن و نفیسینیدا) تووشی ئاستەنگان دیت.¹⁸

د شیانا فونۆلۆژیدا فیرخواز بیی گرنگیدان ب وانا پەیفان، دشیت یە کەیه کا زمانی ب سەر پەیف، برگە و فونیمین پیکهینەرین ویدا دابەشکەت. هەبوونا فی شیانی کاریگەرییە کا راستەخۆ ل سەر

شیانا خواندن و نفیسینی هەیه.¹⁹

پیکهینەرین شیانا فونۆلۆژی

(بریانت و گاسوامی) دبینن کو شیانا فونۆلۆژی بریتییە ژ زانینا دەنگین پیکهینەرین پەیفی، چونکی ئەم دشین پەیفی ب چەند شیوان کەرت بکەین، لەوا دشین سی چاپوکیین (زانینا برگیی – Syllable Awareness)، (زانینا یە کەیین ناؤ برگیی – Intra Syllabic Awareness) و (زانینا فونیمی – Phoneme Awareness)

دەستنیشان بکەین.²⁰

فونیم	دەستپیک و داوی	برگە	پەیف
س-ت-ر-ا-ن	س-ر-ان	/ستران/	ستران
ب-ه-ه-ا-ر	ب-ه، ه-ار	/به-هار/	بههار

فونیم – phoneme

فونیم ئەو دەنگن کو خودان ئەرکی زمانینه،
 واته ئەو دەنگین کو دبنه ئەگەری گوهۆرپنا
 واتایی د پەیقی و مۆرفیمیدا و ب ریکا سیمایی
 دەنگی بنه‌ره‌تی ژ دەنگین دین زمانی دهینه جودا
 کرن.²¹ که‌واته فونیم ئەو دەنگه کو دبیته
 ئەگەری گوهۆرپنا واتایی د پەیفاندا و ئاخفتنکەر
 ئاگەهداری فی تاییه‌ندییا فونیمییه. د نقیسینیدا
 بو فونیمی وینه هاتیه دانان و دکه‌فیته د ناقه‌را /
 / دا، بو دەستیشانکرنا فونیمان ژی پیدقیه فان
 خالان ل بهر چاؤ بگرین:

- 1- بچوو کترین پارچه‌یه د پەیفیدا، کو واتانینه.
- 2- هه‌ست ب هه‌بوونا وی دهیته کرن.
- 3- ب گوهۆرپنا وی د گهل فونیمه‌کا دندا واتا
 پەیقی دهیته گوهۆرپین.²²

شیانا فونیمی بریتییه ژ نیاسینا فونیمین
 پیکه‌ینه‌رین پەیقی، کو ب چه‌ند ریکان مینا
 (ژیکجودا کرنا فونیمی، نیاسینا فونیمی، پۆلینکرنا
 فونیمی، لیکدانا فونیمی، قافارتنا فونیمی، ژیرنا
 فونیمی) دهیته پیفان.²³

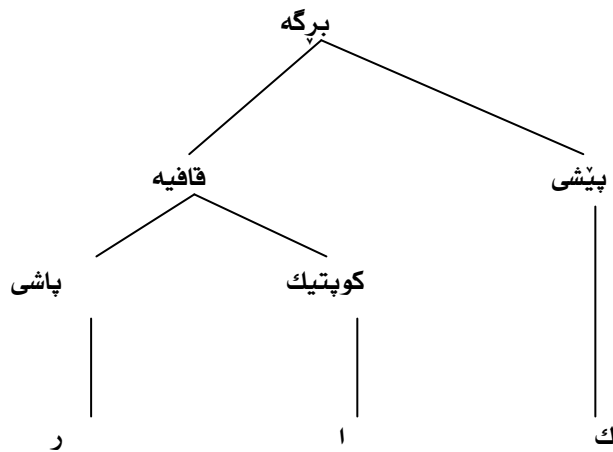
برگه – Syllable

هەر زمانه‌کی سیسته‌می فونوتاکتیکی خو هه‌یه،
 له‌وا ئەو پشکا فونولۆژی پیکولی دکه‌ت فی
 سیسته‌می ده‌ستیشان بکه‌ت، واته پیکولی دکه‌ت
 ((چه‌واتیا ریزکرن و پیکفه‌نووسانا قاول و
 کونسۆنانتان د ناؤ پیکه‌اتا برگی دا)) ده‌ستیشان
 بکه‌ت،²⁴ برگه‌ ژی بریتییه ژ ((کومه‌کا ده‌نگان
 کو فونوتاکتیکیا زمانی سنووری وی دیار
 دکه‌ت.²⁵))

(زانینا برگه‌یی) بریتییه ژ شیانا ئاخفتنکەری د
 نیاسینا برگین پیکه‌ینه‌رین پەیفیدا.²⁶

یه‌که‌یین ناؤ برگه‌یی

برگه‌ ژ سی پشکان پیک دهیت واته (پیشی،
 کوپیتک و داوی)، بو نمونه، دوو برگین
 (کاروان) هەر سی پشکین برگی تیدا هه‌نه لی
 برگین (ته‌نا) پشکا داوی نینه. مه‌ د کوردیدا
 برگه‌ نینه کو پشکا پیشی و کوپیتک تیدا نه‌بن
 هەر وه‌سان برگه‌ د کوردیدا نینه کو کوپیتک
 کونسۆنانت بیت.²⁷ واته کوپیتک هه‌موو جاری
 قاوله. پشکا (کوپیتک و داوی) د فونولۆژییدا
 ب (قافییه) دهیته نیاسین.

هیلکاریا ژماره (2)

هیشوه کۆنسۆنانت، بریتیه ژ هاتنا دوو کۆنسۆنانتا برهخ ئیکفه ب شیوه‌یه‌کی چ فاوله‌ک نه‌که‌فته دناقه‌را واندا و دشیته وه‌ک پیشی یان پاشیی بهیته²⁸. بو نمونه (ست) د په‌یقا (ستیر) دا دبته هیشوه کۆنسۆنانتا ده‌ستیکی و د په‌یقا (ده‌ست) د دبته هیشوه کۆنسۆنانتا داوی.

(زانینا یه‌که‌یین ناؤه برگی) بریتیه ژ شیانا ئاخفتنکهری د نیاسینا یه‌که‌یین پیکه‌ینه‌رین برگی، واته بچوو‌کتر ژ برگی و مه‌زنتر ژ فۆنیمی، د نمونا سه‌ریدا ست = بچوو‌کتره ژ برگی و مه‌زنتره ژ فۆنیمی). بقی ره‌نگی یه‌که‌یین ناؤه برگی دابه‌شی دوو جوران دبته، یه‌که‌یین ناؤه برگی ده‌ستیکی کو بریتیه ژ یه‌که‌یین ده‌ستیکی برگی و یه‌که‌یین ناؤه برگی داوی بریتیه ژ دوو یه‌که‌یین داویا برگی (قافیی).²⁹

بۆ نمونه:

د په‌یقا (خوار) د ا (خو) یه‌که‌یین ده‌ستیکی برگی و (ار) یه‌که‌یین ناؤه برگی داوینه.

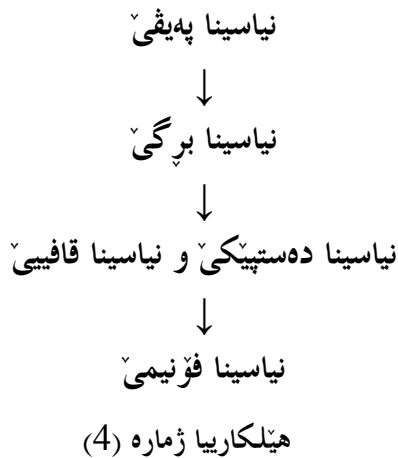
وه‌رارا شیانا فۆنۆلۆژی

د ناقه‌را شیانا فۆنۆلۆژی و خواندن ونقیسنیدا په‌یوه‌ندیه‌کا دوو ئالی هه‌یه، و شیانا فۆنۆلۆژیا زارۆکان، لژیر کاریگه‌ریا ئەزموونین جوارو‌جورین خواندن و نقیسنی، هیدی هیدی ژ ئاستی فەشارتی به‌ره‌ه‌ ئاستی ئاشکه‌را دچیت.

خواندن - نفیسین	بهره‌مهینان	گوهداری - لیف خواندن	ناستین لیژفرینی
ناشکهره <td>فشارتی <td>ناستین زانین و ناگه‌هداری</td> <td>ژیکجودا کرنا برگیه قافییه لیکدانا برگیه ژیکجودا کرنا فونیمی ده‌ستکاری کرنا برگیه ژیکجودا کرنا هیشوهی</td> </td>	فشارتی <td>ناستین زانین و ناگه‌هداری</td> <td>ژیکجودا کرنا برگیه قافییه لیکدانا برگیه ژیکجودا کرنا فونیمی ده‌ستکاری کرنا برگیه ژیکجودا کرنا هیشوهی</td>	ناستین زانین و ناگه‌هداری	ژیکجودا کرنا برگیه قافییه لیکدانا برگیه ژیکجودا کرنا فونیمی ده‌ستکاری کرنا برگیه ژیکجودا کرنا هیشوهی
ناشکهره <td>فشارتی <td>ناستین زانین و ناگه‌هداری</td> <td>ناستین لیژفرینی</td> </td>	فشارتی <td>ناستین زانین و ناگه‌هداری</td> <td>ناستین لیژفرینی</td>	ناستین زانین و ناگه‌هداری	ناستین لیژفرینی

هیلکارییا ژماره (3)

د فی خشته‌یدا، ئەرك و چاپۆکیین شیانا فۆنۆلۆژی، لدویف گشتی و تایه‌تیا وهراری ژ ئالیی چه‌پی بو راستی هاتینه ریکخستن (ته‌وه‌ری ناستی شروفته‌کونی). دبیین کو فی ریکخستن و ریژبه‌ندیی په‌یوه‌ندی ب ئەزموون و لیژفرینین پرۆسا گوهلپوون، بهره‌مهینان و خواندنیقه هه‌یه، واته هندی د فی خشته‌یدا به‌رژ ئالیی راستیقه بچین، ئەرکین شیانا فۆنۆلۆژی پتر گری‌دای (خواندن و نفیسین) ی‌دبن. ئەزموونین خواندن و نفیسینی، چه‌واتیا دروستیبون و پیکهاتا په‌یقی (مینا سنوورین په‌یقی/ برگی، فاولان و هیشوه کۆنسۆنانتان) نیشا زارۆکی ددهن، له‌ورا شیانا فۆنۆلۆژیا زارۆکی به‌ره‌ژ ناستی ناشکهراتر دبه‌ت.³⁰ فۆناغین وهرارا چاپۆکیین شیانا فۆنۆلۆژی:

تاقیکرنا شیانا فونولۆژی

فی تاقیکرنی سی ره‌ه‌ندی سهره‌کی هه‌نه، دانا نا فی تاقیکرنیدا ژبلی مفا وهرگرتن ژ فان کهسین ژیری پیکول هاتییه‌کرن، هنده‌ک پرسیارین دی کو گریدای برگین کورت، دریز، شه‌کری و گرتینه‌لسهر بهینه‌زیده‌کرن:

فاگهر و هه‌فالین وی³¹ – Wagner, R.K., Torgesen, J.K., Rashotte, C.A., Hetch, S.A., Barker, T.A., Burges, S.R., Donahues, J., & Garon, T (1997), دی یونگ و فین‌دریلی³² – de Jong, P.F., چانگ & van der Leij, A. (2003)، مه‌ک براید و کیل³³ – McBride-Chang, C., & Kail, R. (2002):

1. ره‌ه‌ندی پۆلینکرنی

ئه‌و شیانه‌دبیته ئه‌گهرکو فی‌رخواز فونیم یان ده‌نگین پیکهینه‌رین په‌یقی و پشکین دیین پیکهینه‌رین په‌یقی (برگه) ده‌ستیشان بکه‌ت. ئه‌فه بریکا چهند پرسیاران ده‌یته ئه‌نجامدان:

- نیاسین و دیارکرنایه‌یقین هه‌و شیوه – Word Identification، پرسیارا (1)ی.
- نیاسین و دیارکرنایه‌یقی – Rhyme Recognition، پرسیارا (8)ی.
- هه‌ستپکرن و فه‌دیتنا قافی – Rhyme Detection، پرسیارا (9)ی.

• دروستکرنایه‌یقی – Rhyme

Generation، پرسیارا (10)ی.

- نیاسین و دیارکرنایه‌یقین هه‌و شیوه – Syllable Identification، پرسیارا (13)ی.

- نیاسین و دیارکرنایه‌یقین هه‌و شیوه – Phoneme Identification، پرسیارا (14)ی.

- نیاسین و دیارکرنایه‌یقین – Phoneme Isolation، پرسیارا (16)ی.

2. ره‌ه‌ندی ده‌ستکاریکرنی

ئه‌و شیانه‌دبیته ئه‌گهرکو فی‌رخواز بشیت ب گهورین، ژیرن و زیده‌کرنایه‌یقین یان برگین دیارکری ده‌یقیدا، ده‌نگ و پشکین دیین پیکهینه‌رین په‌یقی بنیاسیت. ئه‌فه بریکا چهند پرسیاران ده‌یته ئه‌نجامدان:

- که‌رتکرن و دیارکرنایه‌یقین – Word Segmentation، پرسیارا (2)ی.
- که‌رتکرن و دیارکرنایه‌یقین – Syllable Segmentation، پرسیارا (3)ی.
- ژیرنایه‌یقی – Syllable Deleting، پرسیارا (5)ی.
- جه‌نشینکرنایه‌یقین (گهورین) برگی – Syllable Substitution، پرسیارا (6)ی.

نوی بهرهم بهینیت. ئەڤه بریکا چەند پرسیاران
دهیتە ئەنجامدان:

- لیکداننا پرگه‌یان - Syllable
- Blending، پرسیارا (4)ی.
- لیکداننا فونیمان - Phoneme
- Blending، پرسیارا (15)ی.

پشکا دووی: ئەنجامین ئاماری و دیار کرنا
کاره‌گری و په‌یوه‌ندییا دناڤه‌را شیانا فونۆلۆژی
و نمرانا وانا کیشناسیی
هەر وه‌کی به‌ری نه‌ا نامازه پی هاتیسه‌دان،
ڤه‌کۆلین ژ دوو گریمانین سه‌ره‌کی و سی گریمانین
لاوه‌کی پیکه‌اتییه، نه‌ا دی هه‌ولده‌ین راستی و
نه‌راستییا وان گریمانان نیشانده‌ین:

1 - گریماننا سه‌ره‌کی یا ئیکی

ناڤه‌رۆکا گریماننا سه‌ره‌کی یا ئیکی نامازی
دده‌ته هندی کو په‌ یوه‌ندیه‌ کا مه‌عه‌وی دناڤه‌را
بگۆری شیانا فونۆلۆژی و باه‌تی کیشناسییدا
هه‌یه.

• زیده‌کرنا پرگان - Syllable
Addition، پرسیارا (7)ی.

- ژبیرنا پرگا کورت یان درێژ، پرسیارا (11)ی.
- ژبیرنا پرگا گرتی یان فه‌گری، پرسیارا
(12)ی.

• که‌رتکرن و دیارکرنا هژمار و جوری فونیمان
- Phoneme Segmentation، پرسیارا
(17)ی.

• ژبیرنا فونیمی - Phoneme Deleting،
پرسیارا (18)ی.

• زیده‌کرنا فونیمان - Phoneme
Addition، پرسیارا (19)ی.

• جه‌نش‌ینکرنا (گوه‌ورین) فونیمی -
Phoneme Substitution، پرسیارا
(20)ی.

3. ره‌ه‌ندی لیکداننی

ئه‌ڤ شیانه‌ ده‌یته ئەگه‌ر کو فی‌رخواز بشیت بریکا
لیکداننا فونیم یان برگین دیارگری، که‌ره‌ستیین

خشتی (1) په‌یوه‌ندی دناڤه‌را بگۆرین ڤه‌ کۆلینیدا

Sig	کیشناسی	بگۆرین شیانا فونۆلۆژی	ز
0.03	0.264	ره‌ه‌ندی پۆلینکرنی	1
0.01	0.310	ره‌ه‌ندی ده‌ستکاریکرنی	2
0.04	0.256	ره‌ه‌ندی لیکداننی	3
0.00	0.331	شیانا فونۆلۆژی (گشتی)	4

خشته هاتییه ناماده‌ کرن ژ لای ڤه‌ کۆله‌را و لیدیڤ ئەنجامین پرۆگرامی spss

$P \leq 0.05$, t. Tabulated (1.67) d.f: (1,62)

یاکو ئاماژی ددهته هه‌بوونا په‌یوه‌ندیی دناقبه‌را شیانا فونۆلوژی و بابه‌تی کیشناسییدا.

2 - گریمانا سه‌ره‌کییا دوویی

ناقهروکا گریمانا سه‌ره‌کییا دوویی ئاماژی ددهته هه‌بوونا کاریگه‌رییا مه‌عنه‌وییا بگۆری شیانا فونۆلوژی لسه‌ر بابه‌تی کیشناسی.

ئه‌نجامین شروقه‌کرنا ئامارییا خشتی (2) ئاماژی ددهته ب هه‌بوونا کاریگه‌رییا بهیژ یا شیانا فونۆلوژی، وه‌ک فاکته‌ری سه‌ره‌خو، لسه‌ر بابه‌تی کیشناسی. دیسان ژ ئه‌نجامی شروقه‌کرنا بهایی فاکته‌ری (B) دیاردییت کو (0.331) واته 33% ژ ئاستی فاکته‌ری بابه‌تی کیشناسی بو شیانا فونۆلوژی لده‌ه قوتابییان دزفریت، و نرخی بهایی وی یی خشته‌یی (3.9) د ئاستی ده‌لاله‌تا (0.05)، و ب پلا ئازادییا (1,62)، ئه‌فه‌ژی وی چه‌ندی دگه‌هینت کو گریمانا سه‌ره‌کی یا دوویی ده‌یته په‌سه‌ند کرن.

ئه‌نجامین خشتی (1) ئاماژی ددهته هه‌بوونا په‌یوه‌ندیه‌کا بهیژ بریژه‌یا چه‌ندی (0, 331) و ب ئاستی مه‌عنه‌وی (0.01)، دناقبه‌را شیانا فونۆلوژی و نمرا بابه‌تی کیشناسییدا. دیسان خشتی ناقه‌ری، ئاماژی ددهته هه‌بوونا په‌یوه‌ندیه‌کا بهیژ یا ئه‌رینی دناقبه‌را هه‌ر ئیک ژ ره‌ه‌ندیین شیانا فونۆلوژی و بابه‌تی کیشناسییدا، وبه‌ایی فاکته‌ری په‌یوه‌ندیی دناقبه‌را ره‌ه‌ندی پۆلینکرنی و بابه‌تی کیشناسییدا (0.264) و ب ئاستی مه‌عنه‌وی (0.05)، و په‌یوه‌ندی دناقبه‌را ره‌ه‌ندی ده‌ستکاری و بابه‌تی کیشناسییدا (0.310) و ب ئاستی مه‌عنه‌وی (0.05)، و و په‌یوه‌ندی دناقبه‌را ره‌ه‌ندی لیکدانی و بابه‌تی کیشناسییدا (0.256) و ب ئاستی مه‌عنه‌وی (0.05)، ئه‌فه‌ژی وی چه‌ندی دگه‌هینیت کو هندی زیده‌تر پویته ب شیانا فونۆلوژی بهیته دان، هند ژی دیته ئه‌گه‌ری به‌رز بوونا نمرا کیشناسییا فی‌رخوازان و ئاستی وان به‌رزتر دکه‌ت. بقی چه‌ندی گریمانا سه‌ره‌کییا ئیکی ده‌یته په‌سه‌ند کرن

خشتی (2) په‌یوه‌ندی دناقبه‌را بگۆرین فه‌کۆلینیدا

F		R ²	شیانا فونۆلوژی B	بگۆری سه‌ره‌خو
خشته‌یی	ده‌ر که‌تی			بگۆری تابع
3.9	7.645	0.11	0.331 (2.765)*	کیشناسی

خشته هاتییه ئاماده‌کرن ژ لایی فه‌کۆله‌را ولدیف ئه‌نجامین پرۆگرامی spss

$$P \leq 0.05, t. \text{ Tabulated } (1.67) \quad d.f: (1,62)$$

ژبو بدهستفه‌هینانا ئەفی گریمانی، فە کۆلەرانی سی گریمانین لاوه کی دارژتینه:

أ - کاریگه‌ریا بگۆری ره‌هەندی پۆلینکرنی لسەر بابەتی کیشناسی

شروقه کرنا ئاماریا خشتی (3) بو مه ئەنجامین کاریگه‌ریا بگۆری ره‌هەندی پۆلینکرنی لسەر بابەتی کیشناسی دیار دکەت. بهایی فاکتەری (B) کو ریژەیا وی (0.264) یه، واته 26% ژ کارفه‌دانا بابەتی کیشناسی دزفریتەفه بو بگۆری ره‌هەندی پۆلینکرنی. هه‌روه‌سان بهایی (F) دبیته (4.647) و ئەفه زی‌ده‌تره ژ بهایی وی یی خشتەیی کو (3.91) د ناستی دهلەلتا (0.05)، و ب پلا ئازادییا (1,62). ئەفه‌ژی وی چەندی دگه‌هینت کو گریمانا لاوه‌کییا ئیکی ده‌یتە په‌سه‌ند کرن.

خشتی (3) په‌یوه‌ندی دنایه‌را بگۆرین فە کۆلینیدا

F		R ²	ره‌هەندی پۆلینکرنی B	بگۆری سەر به‌خۆ
خشتەیی	دەر کەتی			بگۆری تابع
3.9	4.647	0.7	0.264 (2.156)*	ره‌هەندی پۆلینکرنی

خشتە هاتیبه ئاماده‌کرن ژ لای فە کۆلەرا و لیدیف ئەنجامین پرۆگرامی spss

$P \leq 0.05$, t. Tabulated (1.67) d.f: (1,62)

ب - کاریگه‌ریا بگۆری ره‌هەندی ده‌ستکاریی لسەر بابەتی کیشناسی

شروقه کرنا ئاماریا خشتی (4) بو مه ئەنجامین کاریگه‌ریا بگۆری ره‌هەندی ده‌ستکاریکرنی لسەر بابەتی کیشناسی دیار دکەت. بهایی فاکتەری (B) کو ریژەیا وی (0.310) یه، واته 31% ژ کیشناسی دزفریتەفه بو بگۆری ره‌هەندی ده‌ستکاریی، واته پۆلینکرنی شیايه 31% کاریگه‌ری بکەت لسەر بابەتی کیشناسی. هه‌روه‌سان بهایی (F) دبیته (6.583) و ئەفه زی‌ده‌تره ژ بهایی وی یی خشتەیی کو (3.91) د ناستی دهلەلتا (0.05)، و ب پلا ئازادییا (1,62). ئەفه‌ژی وی چەندی دگه‌هینت کو گریمانا لاوه‌کییا دوویی ده‌یتە په‌سه‌ند کرن.

خشتی (4) په‌یوه‌ندی دنایه‌را بگۆرین فە کۆلینیدا

F		R ²	ره‌هەندی ده‌ستکاریکرنی B	بگۆری سەر به‌خۆ
خشتەیی	دەر کەتی			بگۆری تابع
3.9	6.583	0.10	0.310 (2.566)*	ره‌هەندی ده‌ستکاریکرنی

خشته هاتیبه ناماده کرن ژ لایې فه کۆله‌را و لدیف نه‌نجامین پروگرامی spss

$$P \leq 0.05, \quad *t. \text{ Tabulated } (1.67) \quad d.f: (1,62)$$

ج - کاریگه‌ریا بگۆری ره‌ه‌ندی لیکدانی لسهر بابه‌تی کیشناسی

شروقه‌کرنا ئاماریا خشتی (5) بو مه نه‌نجامین کاریگه‌ریا بگۆری ره‌ه‌ندی لیکدانی لسهر بابه‌تی کیشناسی ديار دکه‌ت، بهایی فاکته‌ری (B) کو ریژه‌یا وی (0.256)یه، واته 25.6% ژ کارفه‌دانا بابه‌تی کیشناسی دزقریته‌فه بو بگۆری ره‌ه‌ندی لیکدانی. هه‌روه‌سان بهایی (F) دبیته (4.361) و نه‌فه‌ژی زیده‌تره ژ بهایی وی یی خشته‌یی کو (3.91) د ناستی ده‌لاله‌تا (0.05)، و ب پلا ئازادییا (1,62). نه‌فه‌ژی وی چه‌ندی دگه‌هینت کو گرمانا لاهه‌کییا سیی دهیته په‌سه‌ند کرن.

خشتی (5) په‌یوه‌ندی دناقبه‌را بگۆرین فه کۆلینیدا

F		R ²	ره‌ه‌ندی لیکدانی B	بگۆری سه‌ره‌خۆ
خشته‌یی	ده‌رکته‌تی			بگۆری تابع
3.9	4.361	0.67	0.256 (2.088)*	ره‌ه‌ندی لیکدانی

خشته هاتیبه ناماده کرن ژ لایې فه کۆله‌را و لدیف نه‌نجامین پروگرامی spss

$$P \leq 0.05, \quad *t. \text{ Tabulated } (1.67) \quad d.f: (1,62)$$

ژ نه‌فا سه‌ری دیاردبیت کو کاریگه‌ریا شیانا فۆنۆلوژی لسهر بابه‌تی کیشناسی لسهر ناستی ره‌ه‌ندان (گرمانین لاهه‌کی) جیاوازییه‌کا ریژه‌یی هه‌یه، واته ره‌ه‌ندی ده‌ستکاریکرن ل پله‌یا ئیککی، ره‌ه‌ندی پۆلینکرن ل پلا دووی و ره‌ه‌ندی لیکدانی ل پلا سیی دهیته.

نه‌نجام:

- کاریگه‌ریا مه‌عنه‌وییا بگۆری شیانا فۆنۆلوژی لسهر بابه‌تی کیشناسی هه‌یه، واته لاوازی و بهیژییا شیانا فۆنۆلوژی لده‌ف فیرخوازی کاریگه‌ری لسهر نمرا وییا بابه‌تی کیشناسی هه‌یه.
- په‌یوه‌ندییه‌کا مه‌عنه‌وی دناقبه‌را بگۆری شیانا فۆنۆلوژی و بابه‌تی کیشناسییدا هه‌یه، واته زانین و شیانا فۆنۆلوژی ریژا فیربوون و سه‌رکه‌فتنی ل بابه‌تی کیشناسی به‌رز دکه‌ت.
- ده‌ستنیشانیکه‌ین: نه‌نجامدان، نه‌م دشین فان نه‌نجامان
- د ره‌ه‌ندی کاریکه‌ر بسهر نمرا کیشناسی، (ره‌ه‌ندی پۆلینکرن) ل پلا ئیککی دهیته، نه‌فه‌ژی لگه‌ل سرۆشتی وانا کیشناسی دگونجیت و ئی په‌یوه‌ندی و کاریگه‌ریی ده‌سه‌لینیت.

13. زهرا سلیمانی: 1379: 28.
14. Dee M. Lance :1997: 1002.
15. Usha Goswami; Peter Bryant: 1990:2.
16. بدون اسم مولف: 2008: 25.
17. احمد حسن محمد عاشور: 2012: 2.
18. زهرا سلیمانی و امیر ارامی، بهروز محمودی بختیاری: 1387: 22.
19. هه‌مان ژێده: 21.
20. لیلا فیاضی بارجینی: 1388: 32.
21. مهدی شکوه‌الدینی، 1374، 28 – 29.
22. عه‌بدولسه‌لام نه‌جه‌دین و شیرزاد سه‌بری: 2011: 150.
23. زهرا سلیمانی: 1379: 28-30.
24. مهدی مشکوه‌الدینی: 1374: 109.
25. محمد معروف فتاح، 1990، 76.
26. زهرا سلیمانی و مهدی دستجردی کاظمی: 1384: 83.
27. محمد معروف فتاح، 1990، 73 – 76.
28. دیوید کریستال: 94-1382-95.
29. Peter Bryant, P:1990:2-Usha Goswami .
- 15..
30. فرزانه میکاتیلی و محمد نقی فراهانی: 1384: 938.
31. Wagner,R.K., Torgesen, J.K., Rashotte, C.A., Hetch, S.A., Barker, T.A., Burges, S.R., Donahues, J., & Garon, T.:1997 :468-479.
32. Peter F. de Jong, Aryan van der Leij:2003: pp: 22-40.
33. Chang Catherine McBride, C., & Kail, R.:2002: , pp: 1392-1407.

لیستا ژێده‌ران:

أ- ب زمانی کوردی:

عه‌بدولسه‌لام نه‌جه‌دین و شیرزاد سه‌بری ، زمانانیا تیوری، سپریتز، دهوک، 2011.

محمد معروف فتاح، زمانه‌وانی، مطبعة دار الحکمه، اربیل، 1990.

ب- ب زمانی فارسی:

دیوید کریستال، فرهنگ توصیفی اواشناسی، ت: محمد فائز و خلیل میرزایی، انتشارات نگاه، تهران، 1382.

زهرا سلیمانی و مهدی دستجردی کاظمی، تعیین روانی و اعتبار ازمون آگاهی واج شناختی، مجله روانشناسی، شماره 33، 1384.

زهرا سلیمانی، بررسی ارتباط آگاهی واج شناختی و خواندن در کودکان 5/5 و 5/6 ساله، توان بخشی، شماره دهم، پاییز 1379.

زهرا سلیمانی و امیر ارامی، بهروز محمودی بختیاری و دیگران، ارتباط آگاهی واج شناختی و نمره دیکته دانش آموزان فارسی زبان دوم ابتدایی، تازه‌های علوم شناختی، سال دهم، شماره 1، 1387.

• ره‌هندی (ده‌ستکاریکرنی) ل پلا دوویی و (ره‌هندی لیکدانی) ل پلا سییی دهیت، نه‌فه نیشاندهت، کو ب شیوه‌یه‌کی گشتی (ره‌هندی لیکدانی) په‌یوهندی و کاریگه‌ری لسه‌ر کیشناسیی هه‌یه، لی نه‌فه کاریگه‌ریه کی‌متره ژ هه‌ر دوو ره‌هندیی دی.

پیشنیاز

پیشنیاز دکه‌ین کول پولا ئیکی گرنگیه‌کا پتر ب شینا فونولوزیا فی‌رخوازان د وانا (ده‌نگسازی) بی‌دا بهیته‌دان، ب تایه‌تی نه‌و ئالیین د ره‌هندیی (ده‌ستکاریکرنی)، پۆلینکرنی و لیکدانی (یدا، هاتینه باسکرن، داکول پولا دوویی کو وانا کیشناسیی وه‌ردگرن مفا ژ فی شینا بهیته وه‌رگرتن. هه‌لبه‌ت هه‌بوونا هه‌ماهه‌نگیی دناب‌ه‌را مامۆستایین هه‌ر دوو باب‌ه‌تان ب کاره‌کی فهر دهیته هژمارتن.

په‌راویز

1. فرزانه میکاتیلی و محمد نقی فراهانی: 1384: 932.
2. Plaza, M. & Cohen, H.:2004:368-373
3. سارا فصیحانی فرد: 1388: 14.
4. Savag, R.,S. & Carless, S.:2004: 74,155-171.
5. Schneider, W., Roth, E. & Ennemoser, M:2000:248-295.
6. Wagner,R.K and order:1997 : 468-479.
7. سارا فصیحانی فرد و فرزانه میکاتیلی منبع: 1389: 270.
8. مهدی دستجردی کاظمی و زهرا سلیمانی: 1385: 933.
9. هه‌مان ژێده: 933.
10. غانم یعقوبی
http://www.academia.edu/6332639/_1_2_3: 2014/4/28 :
11. زهرا سلیمانی و مهدی دستجردی کاظمی: 1384: 83.
12. B. Macmillan: 2002: 4.

د- ب زمانی ئنگلیزی:

- B. Macmillan. Rhyme And Reading: A critical Review Of The Research Methodology. Journal of Research in Reading, Vol. 25(1), 2002.
- Catherine McBride-Chang , & Kail, R. Cross-cultural similarities in predictions of reading acquisition. Child Development, Vol. 73(5), 2002.
- Dee M. Lance; Lori A. Swanson; Harold A. Peterson, A Validity Study of an Implicit Phonological Awareness Paradigm, Journal of Speech, Language, and Hearing Research October 1997.
- Peter F. de Jong, Aryan van der Leij, Developmental changes in manifestation of a phonological deficit in dyslexia children learning to read a regular orthography. Journal of Educational Psychology, Vol. 95(1), 2003.
- Plaza, M. & Cohen, H. Predictive influence of phonological processing, morphological/ syntactic skill, and naming speed on spelling performance. Brain and Cognition, 55(2), 2004.
- Savage, R.S., Frederickson, N., Goodwin, R., Patni, U., Smith, N., Tuerley, L. Relationships among rapid digit naming, phonological processing, motor automaticity, and speech perception in poor, average, and good readers and spellers, Journal of Learning Disabilities. 28 (1), 2005.
- Schneider, W., Roth, E. & Ennemoser, M. Training phonological skills and letter knowledge in children at risk for dyslexia: A comparison of three kindergarten intervention programs, Journal of Educational Psychology . 92, 2000.
- Wagner, R.K., Torgesen, J.K., Rashotte, C.A., Hetch, S.A., Barker, T.A., Burges, S.R., Donahues, J., & Garon, T. Changing relations between phonological processing abilities and word level reading as children develop from beginning to skilled readers: A 5-year longitudinal study. Developmental Psychology, Vol. 33(3), 1997.
- Usha Goswami; Peter Bryant Phonological Skills and Learning to Read (Essays in Developmental Psychology), Hillsdale, london, lawrence erlbaum ,1990.

- سارا فصیحانی فرد، بررسی اثر بخشی سه روش آموزشی، اصلاحی مبتنی بر ودل پردازش واج شناختی خواندن بر سرعت و صحت دانش آموزان نارسا خوان مقطع ابتدائی شهر ارومیه ، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ارومیه، 1388: 14.
- سارا فصیحانی فرد و فرزانه میکائیلی منیع، اثر بخشی سه روش آموزشی، اصلاحی مبتنی بر ودل پردازش واج شناختی خواندن بر سرعت و صحت دانش آموزان نارسا خوان مقطع، پژوهش د حیطه کودکان استثنائی، سال دهم، شماره 3، 1389.
- فرزانه میکائیلی و محمد نقی فراهانی، بررسی مدل پردازش واج شناختی خواندن در دانش آموزان پسر عادی و نارساخوان دبستانی، پژوهش د حیطه کودکان استثنائی، سال پنجم، شماره 4، زمستان 1384.
- لیلا فیاضی بارجینی، اجرای آزمون آگاهی واج شناختی و آموزش مهارت آگاهی واج شناختی در دانش آموزان دبستانی دارای اسپب شنوایی باغچه بان 1 تهران، شماره 95 و 96، ابان و اذر 1388.
- لیلا قیسین و دیگران، بررسی رشد برخی خوشه‌های همخوان در کودکان 2 تا 4 ساله فارسی زبان، پژوهش د علوم توانبخشی ، سال 7، شماره 3، اذر ودی سال 1390.
- مهدی مشکوه الدینی، ساخت اوایی زبان، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه مشهد، مشهد، 1374.
- مهدی دستجردی کاظمی و زهرا سلیمانی، آگاهی واجی شناختی چیست، پژوهش د حیطه کودکان استثنائی، سال ششم، شماره 4، زمستان 1385.

ج- ب زمانی عهره‌بی:

- احمد حسن محمد عاشور، الوعي الفونولوجی د دوره فی تشخیص و علاج الاطفال ذوی العسر القرانی، مجلة العربية فی صعوبات التعلم (AJLD)، 2012، (1) 1. (www.ldworldwide.org)
- بدون اسم مؤلف: البنية الاساسية للقراءة والكتابة في اللغة العربية كلفة لام، وزارة تربية و التعليم - السكرتارية التربوية - مركز تخطيط و تطوير المناهج التعليمية، تل اییب، 2008. (www.education.gov.il/tal/portal)
- غانم یعقوبی، وعرین هادیه، ریم خمیس، دراسة أولية لفحص تأثير الوعي الصوتي على إكتساب المهارات الأساسية (القراءة والكتابة) في اللغة العربية:
- (http://www.academia.edu/6332639/_1_2_3: 2014/4/28)

الخلاصة:

يحاوّل هذا البحث ان يقف على تأثير وعلاقة القدرة والادراك الفونولوجي مع درجة مادة (الوزن والقافية)، لدى طلاب المرحلة الثانية في قسم اللغة الكوردية - جامعة زاخو. يتألف البحث من فرضيتين رئيسيتين وثلاث فرضيات ثانوية. حسب الفرضية الاولى هناك علاقة مباشرة بين القدرة الفونولوجية ودرجة مادة الوزن والقافية. حسب الفرضية الثانية يوجد تأثير للقدرة الفونولوجية على مادة الوزن والقافية، وضمن هذه الفرضية تظهر ثلاث فرضيات ثانوية، وذلك عبر هذه الصورة حيث ان هناك تأثير لابعاد (التصنيف)، و (التصرف)، و (التركيب) على مادة الوزن والقافية. وبعد تحليل العينة عن طريق برنامج (SPSS)، تم قبول جميع الفرضيات وظهر ان هناك علاقة وتأثير لدرجة القدرة الفونولوجية على درجة الوزن والقافية. ومن بين الابعاد، بعد (التصرف) يأتي في المرتبة الاولى من حيث التأثير، وهذا ما يؤكد وجود هذه العلاقة والتأثير.

Abstract :

This study is conducted to show the relationship between the ability of phonology with the degree of the intonation subject of the students of second stage in the department of Kurdish language/ University of Zakho. The study contains three main hypothesis and two sub one. According to the first hypothesis there is a straight relationship between the degree of phonology and intonation. And regarding the second hypothesis phonology's ability has effect on intonation subject. The second hypothesis is divided into three sub points of (the effect of classification, manipulating and combining have on intonation. The data were analysed through the use of SPSS program, and all the hypothesis were ensured, the results showed that the phonology's ability have relationship and effects on the intonation degree. Moreover, among the Classification were revealed to be the first factor that affects this relationship.